

บทที่ 8

ผลดี พรี จากการเคลื่อนไหวต่อ ผู้

8.1 ความน่า

ในบทนี้ จะพิจารณาถึงผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน ด้านสิ่งแวดล้อมว่ามีการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและสัมพันธภาพทางอำนาจระหว่างรัฐ ภาคธุรกิจกับชุมชนท้องถิ่นอย่างไรบ้าง โดยจะดูจากผลของการเคลื่อนไหวสมัยชาคนจนในการชุมนุม ยกที่ 2 (25 ม.ค.-2 พ.ค.2540)

8.2 ผลการเจรจา การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย และสัมพันธภาพทางอำนาจในสังคม

ในส่วนนี้จะพิจารณาถึงผลจากการชุมนุมในยกที่ 2 ของสมัยชาคนจนที่ทำเนียบรัฐบาล ระหว่างวันที่ 25 ม.ค.-2 พ.ค.2540 ว่าได้ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย และการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างหรือสัมพันธภาพทางอำนาจระหว่างรัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนท้องถิ่น อย่างไรบ้าง

จากจำนวนกรณีปัญหา 125 กรณีของสมัยชาคนจนได้ผ่านการเจรจาและมีมติกรม.ใน รัฐบาลพลเอกชวลิต ได้มีการเจรจาอย่างเป็นทางการ 38 ครั้ง คือ กลุ่มปัญหาป่าไม้ที่ดิน 14 ครั้ง กลุ่มปัญหาเขื่อน 18 ครั้ง โครงการพัฒนาของรัฐ 1 ครั้ง กลุ่มปัญหาชุมชนแออัด 2 ครั้ง กลุ่มปัญหา ผู้ป่วยฯ 1 ครั้ง กลุ่มปัญหากรมศรทางเลือก 1 ครั้ง กลุ่มข้อเสนอกฎหมายและนโยบาย 1 ครั้ง จาก การชุมนุม 99 วัน การเจรจา 38 ครั้ง ได้นำไปสู่การมีมติกรม.ออกมารองรับ 9 มติ คือ มติกรม.วันที่ 4, 11, 18, 25 กุมภาพันธ์ 2540 วันที่ 11, 18 มีนาคม 2540 และ 1, 17,29 เมษายน 2540 และภาย หลังยุติการชุมนุมนายกรัฐมนตรีได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหายกที่ 2 คณะ เพื่อเป็นกลไกในการติดตามแก้ไขปัญหาให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งในแต่ละกลุ่มปัญหามีความคืบหน้าดังนี้คือ

กลุ่มปัญหาป่าไม้-ที่ดิน ในกลุ่มปัญหาที่สาธารณประโยชน์/ที่ราชพัสดุ 17 กรณี คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีคณะกรรมการแก้ไขปัญหาร่วมระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกคนจน โดยมีนายโทโรจน์ ไล่สุนทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน กรณีปัญหา 15 กรณีได้ผ่านการพิจารณาโดยมีมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบแนวทางและกำหนดระยะเวลาดำเนินการแก้ไข ปัญหาเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2540 ส่วนอีก 2 กรณีคือ ที่สาธารณประโยชน์ดอนหลักคำ จังหวัดขอนแก่นและหนองขาหย่าง จังหวัดลพบุรี ได้มีการหารือกับประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหามีข้อสรุปว่าจะมีการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างราชการ สมาชิกคนจน ราษฎรเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง ผลการดำเนินงานจนถึงสิ้นสุดรัฐบาลพลเอกชวลิต คือ มีกรณีปัญหาที่ดำเนินการแล้วเสร็จ 2 กรณี กรณีปัญหาที่ดำเนินการตีหน้าตามมติกรณ.จำนวน 10 กรณี และมีกรณีปัญหาที่ดำเนินการล่าช้า 5 กรณี โดยมีปัญหาและอุปสรรคคือ คณะกรรมการฯไม่มีการเรียกประชุมเพื่อติดตามการดำเนินงาน เป็นเหตุให้การแก้ไขปัญหานั้นที่ล่าช้าและเกิดความขัดแย้งรุนแรง เช่น ยังมีการจับกุมชาวบ้านในหลายพื้นที่ ส่วนที่ราชพัสดุ 3 แห่งอยู่ในขั้นการดำเนินการ

ส่วนกรณีปัญหาป่าไม้-ที่ดินกลุ่มป่าสงวนฯ/ป่าอนุรักษ์ภาคเหนือ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540 ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการและราษฎรที่เดือดร้อนในอัตราส่วนที่เท่ากัน ซึ่งได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดและคณะทำงานพิสูจน์สิทธิดังกล่าวแล้ว โดยได้มีการจัดทำแผนดำเนินงาน แผนงบประมาณ เสนอผ่านความเห็นชอบคณะกรรมการแก้ไขปัญหাপ่าไม้ภาคเหนือเรียบร้อยแล้วเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2540 แต่ยังไม่มีการนำเรื่องเข้าคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเห็นชอบ การดำเนินงานมีปัญหาอุปสรรคคือ กรมป่าไม้ไม่ยอมปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว และป่าไม้จังหวัดอ้างว่าไม่มีงบประมาณในการออกไปรางวัลและพิสูจน์สิทธิ

กรณีปัญหาป่าไม้-ที่ดินภาคอีสาน มีกรณีที่ได้รับการแก้ไขปัญหเป็นที่ยุติแล้ว 4 กรณี กรณีที่อยู่ระหว่างการดำเนินงาน 42 กรณี กรณีปัญหาที่ดำเนินงานล่าช้า 6 กรณี และกรณีปัญหาที่ไม่มีการดำเนินงานตามมติคณะรัฐมนตรี 3 กรณี

ตารางที่ 29 แสดงสรุปการแก้ไขปัญหามัชชาคนจน 125 กรณี

กลุ่มปัญหา	จำนวน (กรณี)	ขั้นตอนการดำเนินการ		
		ยุติ	ดำเนินการ	ล่าช้า
1. ป่าไม้ที่คืน	93	6	74	13
1.1 ที่สาธารณประโยชน์	17	2	10	5
1.2 ที่ราชพัสดุ	3	2	-	1
1.3 ป่าสงวนป่าอนุรักษ์	72	2	61	9
2. เชื้อน	16	6	10	-
2.1 เชื้อนยังไม่สร้าง	6	1	5	-
2.2 เชื้อนสร้างแล้ว	9	5	4	-
3. โครงการพัฒนาของรัฐ	5	3	-	2
4. ชุมชนแออัด	8	3	3	2
5. ผู้ป่วยจากการทำงานฯ	1	-	1	-
6. เกษตรทางเลือก	1	-	1	-
7. กลุ่มนโยบายน	6	-	6	-
รวม	125	18	90	17

ที่มา : กองเลขามัชชาคนจน, เอกสารสรุปปัญหาภาพรวมการแก้ปัญหามัชชาคนจนในช่วง
รัฐบาลพลเอกชวลิต , 15 พ.ย.2540

กลุ่มปัญหาเชื้อน 16 กรณี มีมติกรม.รองรับผลการเจรจา 14 เชื้อน ส่วนอีก 2 เชื้อนมาร่วม
ในฐานะผู้ร่วมสังเกตการณ์ มีกรณีปัญหาที่ถือว่ายุติตามข้อเรียกร้อง 6 กรณี โดยมติกรม.ให้ยกเลิก
1 เชื้อนคือ เชื้อนสายบุรี จำนวน 2 เชื้อนได้รับคำชดเชยตามที่เรียกร้อง แต่ยังไม่บรรลุข้อเรียกร้อง
ด้านอื่น และอยู่ในระหว่างการดำเนินการ 2 เชื้อน

กรณีปัญหาโครงการพัฒนาของรัฐทั้ง 5 กรณีมีข้อตกลงผ่านมติกรม.วันที่ 11 กุมภาพันธ์
และ 18 มีนาคม 2540 มีการยุติตามข้อเรียกร้อง 3 กรณี และอีก 2 กรณีอยู่ระหว่างการดำเนินการ
ส่วนกรณีปัญหาชุมชนแออัดจากจำนวนปัญหาทั้งสิ้น 8 กรณี บรรลุผลตามข้อเรียกร้อง 3 กรณี

ส่วนอีก 5 กรณีอยู่ระหว่างการดำเนินการ สุกท้าย กลุ่มปัญหาเกษตรทางเลือก และข้อเสนอเชิงนโยบายและกฎหมายอยู่ระหว่างการดำเนินการทั้งหมด

จากการพิจารณาดังกล่าวนี้ จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เมื่อสิ้นสุดรัฐบาลพลเอกชวลิตกรณีปัญหาทั้ง 125 กรณีได้ยุติเพียง 18 กรณี หรือคิดเป็นร้อยละ 14.4 จำนวน 90 กรณี หรือร้อยละ 72.0 อยู่ระหว่างการดำเนินการ และจำนวน 17 กรณี หรือร้อยละ 13.6 ถ้าเข้าหรือไม่มีวี่แวงแต่อย่างใด ในส่วนต่อไปจะพิจารณาถึงผลของข้อเรียกร้องจากกรอบของนโยบายสาธารณะ และการเปลี่ยนแปลงในสัมพันธภาพทางอำนาจภายในสังคม

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนกรณี ปัญหาของสมาชิกชนจน 125 กรณี ที่ได้รับการแก้ไขเมื่อสิ้นสุด รัฐบาลพลเอกชวลิต

ประเภทของกรณี ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1. ได้รับการแก้ไขสิ้นสุด	18	14.4
2. ยังไม่ได้รับการแก้ไขจนสิ้นสุด	107	85.6
2.1 อยู่ระหว่างดำเนินการ	(90)	(72.0)
2.2 ไม่มีความคืบหน้าใดๆ	(17)	(13.6)
รวม	125	100.0

ที่มา : กองเลขาสมาชิกชนจน, เอกสารสรุปปัญหาภาพรวมการแก้ปัญหามีสมาชิกชนจนในช่วง รัฐบาลพลเอกชวลิต , 15 พ.ธ.2540

8.2.1 การอนุมัติงบประมาณแก่สมาชิกชนจน

ข้อเรียกร้องของสมาชิกชนจนกลุ่มหนึ่ง เป็นการผลักดันให้รัฐอนุมัติงบประมาณแก่กลุ่ม ปัญหาต่าง ๆ สำหรับเป็นค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งผลการเจรจากับรัฐบาลพลเอกชวลิต ของโยชุทธ ได้มีมติคณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณ และหลักการที่จะอนุมัติ งบประมาณ ดังนี้

กรณีกลุ่มเขื่อนที่สร้างเสร็จแล้ว

กรณีกลุ่มเขื่อนที่สร้างเสร็จแล้วจำนวน 9 แห่ง เป็นข้อเรียกร้องเพื่อให้รัฐชดเชยช่วยเหลือชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ผลการเจรจาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก กรณีเขื่อนขนาดเล็ก 6 เขื่อน คือ เขื่อนยางบ้านไต้้น โครงการขุดลอกหนองน้ำขุ่น เขื่อนวังยางศรี เขื่อนลำคันฉู เขื่อนห้วยสะแบก และเขื่อนห้วยขอนแก่น ได้ข้อตกลงร่วมกันโดยมีมติเห็นควรให้มีการจ่ายค่าเสียหายและค่าขนย้ายตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามข้อตกลงร่วมกันจากเวทีการเจรจา ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์

แต่อย่างไรก็ดี การอนุมัติค่าเสียหายตามข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้ คณะรัฐมนตรีได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญว่า “การให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลในครั้งนี้ เป็นการให้ความช่วยเหลือเฉพาะกรณีเท่านั้น ต่อไปสมัชชาคนจนจะนำไปเป็นกรณีตัวอย่างหรืออ้างเป็นหลักการเพื่อเรียกร้องให้กับโครงการชลประทานขนาดเล็กอื่น ๆ ไม่ได้ และการจ่ายค่าเสียหายให้จ่ายให้กับราษฎรผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงเท่านั้น โดยไม่ให้จ่ายให้กับผู้รับมอบอำนาจ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ที่ นร 0205/2575 ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540)

นอกจากนี้ ยังได้ระบุอีกว่า การอนุมัติงบประมาณให้เบิกจ่ายจากงบประมาณ พ.ศ. 2540 งบฯกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น และในรายละเอียดของการอนุมัติมักจะพิจารณาอนุมัติว่า “ให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ” ซึ่งถือเป็นรูปแบบของ “การสังคมสังเคราะห์” รัฐบาลไม่ได้ยอมรับในเชิงนโยบายหรือหลักการว่า การดำเนินโครงการของรัฐได้สร้างผลกระทบแก่ชาวบ้าน ซึ่งจะต้องมีการกำหนดนโยบายเพื่อยอมรับว่า โครงการของรัฐที่สร้างผลกระทบแก่ “พลเมือง”(citizen) และรัฐจะต้องจ่ายเงินค่าชดเชยในหลักการเกี่ยวกับการเวนคืน หากแต่การให้เงินดังกล่าวนี้กลายเป็นความเมตตาคุณณาที่รัฐมอบการสงเคราะห์ให้แก่ “ราษฎร”(subject)

ตารางที่ 31 แสดงการอนุมัติงบประมาณแก่สมาชิกคนจนกรณีกลุ่มเชื่อมขนาดเล็ก
ที่สร้างเสร็จแล้ว 6 เดือน

ชื่อโครงการ	จำนวนราย	จำนวนเงิน(บาท)	การดำเนินงานเมื่อ สิ้นสุดรัฐบาลชวลิต
1. ฝ่ายช่างบ้านไค้ม	93	6,575,995	เสร็จร้อย
2. โครงการขุดลอกหนองน้ำขุน	29	6,555,912	เสร็จร้อย
3. โครงการเชื่อมวังบายศรี	11	3,360,00	เสร็จร้อย
4. โครงการเชื่อมหัวสะพาน	89	110,519,120	เสร็จร้อย
5. โครงการเชื่อมลำคันฉู	263	78,000,000	เสร็จร้อย
6. โครงการเชื่อมหัวสะพาน	101	9,941,250	เสร็จร้อย
รวม	586	214,952,277	

ที่มา : สรุปจากเอกสารสรุปมติคณะรัฐมนตรีและผลการเจรจาขุมนุมใหญ่ 99 วัน ทวงสัญญา
ครั้งที่ 2 ยุครัฐบาลชวลิต

หมายเหตุ ทั้ง 6 เชื่อมเป็นไปตามข้อเรียกร้องของสมาชิกคนจน

กลุ่มที่สองของเชื่อมที่สร้างเสร็จแล้วคือ กลุ่มเชื่อมขนาดใหญ่ 3 เชื่อม เชื่อมรามีสกล เชื่อม
ปากมูล และเชื่อมสิรินธร ได้ข้อตกลงที่สำคัญคือ ทั้ง 3 กรณีรัฐบาลรับในทางหลักการว่าชาวบ้าน
เดือดร้อนจริงทั้ง 3 กรณี แต่ข้อตกลงมีความต่างกันออกไป คือ

กรณีเชื่อมปากมูล ยังไม่มีข้อยุติตามข้อเรียกร้องของชาวบ้านที่ต้องการได้ค่าชดเชยอาชีพ
ประมงเป็นที่ดินครอบครัวละ 20 ไร่ เพื่อเปลี่ยนอาชีพประมงเป็นอาชีพทำการเกษตรจำนวน 3,301
ครอบครัว โดยผลการเจรจามีข้อสรุปให้ประธานกลุ่มเจรจาปัญหาฯ (รช.ว.นายอดิศร เพียงเกษ)
ตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนครัวเรือนของผู้ได้รับผลกระทบ และจำนวน
ที่ดินที่จะทำการจัดสรรให้แก่ราษฎร แนวทางการได้มาซึ่งที่ดิน ซึ่งเป็นการชดเชยการสูญเสียการ
ประกอบอาชีพประมง เสนอที่ประชุมการเจรจาปัญหาเรื่องเชื่อมให้ความเห็นชอบก่อนนำเสนอ
รม. (ดูรายละเอียดใน บันทึกการประชุมเจรจากรณีปัญหาของสมาชิกคนจน วันที่ 11 เมษายน
2540 ณ ห้องประชุมสีเขียว ตึกไทยคู่ฟ้า ทำเนียบรัฐบาล)

ต่อมาได้มีการตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนปากมูลตามคำสั่งกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯที่ 90/2540 ลงวันที่ 17 เมษายน 2540 และคณะทำงานดังกล่าวได้ดำเนินการประชุมจำนวน 3 ครั้ง ได้ข้อสรุปที่สำคัญคือ สมัชชาคนจนจะขอเรียกร้องค่าชดเชยที่ดินทดแทนอาชีพที่สูญเสียไปครอบครัวละ 15 ไร่ (ลดจากเดิมคือ 20 ไร่) ในกรณีที่ไม่สามารถหาที่ดินให้ได้ขอค่าชดเชยราคาที่ดินแทนในอัตราไร่ละ 35,000 บาท และมีจำนวนผู้ที่อยู่ในข่ายที่จะได้รับการพิจารณาให้ค่าชดเชย 3,084 ครอบครัว โดยที่ประชุมได้กำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขในการเป็นเกษตรกรประมง และการประชุม ครม. 29 เมษายน ได้อนุมัติตามข้อตกลง

กล่าวโดยสรุป กรณีเขื่อนปากมูลรัฐได้ยอมรับหลักการที่ว่าชาวบ้านได้รับความเสียหายจากการสูญเสียอาชีพประมง แต่ยังไม่มียุติในเรื่องจำนวนครอบครัวที่ได้รับความเดือดร้อน และค่าชดเชยก็ยังไม่มียุติในเรื่องจำนวนครอบครัวที่ได้รับความเดือดร้อนหรือว่ารัฐจะช่วยให้เท่าใด เพียงแต่ทางด้านสมัชชาคนจนมีข้อสรุปว่าจะขอเรียกร้องค่าชดเชยครอบครัวละ 15 ไร่ ดังนั้นวงเงินที่รัฐจะจ่ายตามข้อตกลงแก่ชาวบ้านกรณีเขื่อนปากมูลจึงอยู่ในวงเงินจำนวนไม่เกิน 1,619,100,000 บาท (ดูรายละเอียดใน บันทึกการประชุมเจรจาข้อตกลงแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจนกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อน วันที่ 28 เมษายน 2540 ณ ห้องประชุมชั้น 4 สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ, หน้า 2)

กรณีเขื่อนสิรินธร การประชุมเจรจาในวันที่ 4 เมษายน 2540 ณ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ได้ยอมรับหลักการที่ว่าชาวบ้านเดือดร้อนจริง และรัฐบาลจะต้องจ่ายค่าชดเชยที่ดินในราคาไร่ละ 32,000 บาทให้แก่ชาวบ้าน และได้อนุมัติให้ตั้งคณะทำงานพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการจัดหาที่ดิน เพื่อหาที่ดินให้เพียงพอแก่การชดเชยก่อน หากหาไม่ได้ให้รัฐจ่ายค่าชดเชยในราคาไร่ละ 32,000 บาท และในการประชุมร่วมกับนายกรัฐมนตรีในวันที่ 11 เมษายน 2540 ได้มีข้อตกลงให้ดำเนินการตามผลการเจรจา 4 เมษายน 2540 ต่อไป จนกระทั่งได้ข้อสรุปว่า เห็นชอบกับการช่วยเหลือราษฎรจำนวน 2,526 ครอบครัว โดยจัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละ 15 ไร่ รวมเป็นที่ดินที่จะต้องจัดหาให้แก่ชาวบ้านทั้งสิ้น 37,890 ไร่ แต่คณะทำงานฯ สามารถหาที่ดินซึ่งอยู่ในเขตนิคมฯ ลำโตน้อยได้เพียง 1,519 ไร่ และกำลังอยู่ในสภาพพื้นที่เป็นป่าที่กำลังฟื้นตัว จึงเห็นสมควรเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติงบประมาณช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษให้ราษฎรจัดซื้อที่ดินด้วยตนเอง รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,212,480,000 บาท (หนังสือที่ วว 0804/5600 ลงวันที่ 28 เมษายน 2540)

กรณีเขื่อนขนาดใหญ่ทั้ง 3 เขื่อน มติคณะรัฐมนตรี 29 เมษายน 2540 ได้กำหนดวิธีการและ
 เหตุผลของอนุมัติงบประมาณเอาไว้ว่ามีมติอนุมัติหลักการให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการแก้ไขปัญห
 เกษตรกรโดยเฉพาะ และมอบให้กระทรวงการคลังรับไปพิจารณาดำเนินการ และเนื่องจากการจัด
 ตั้งกองทุนจะต้องออกเป็นพระราชบัญญัติ จึงให้เร่งรีบดำเนินการร่างพระราชบัญญัติเสนอคณะ
 รัฐมนตรีโดยด่วนเพื่อให้ทันสภาฯ ในสมัยประชุมสามัญที่จะมีขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2540
 (หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0205/ว(ล) 6214 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2540)

แต่อย่างไรก็ดี มติกรม. 1 กรกฎาคม 2541 ได้ระบุให้กรณีเขื่อนราษีไศลเบิกจ่ายจากบ
 กลาง ปี 2540 ดังนั้น กองทุนดังกล่าวนี้จึงเกี่ยวข้องกับปัญหาสมัชชาคนจนเฉพาะเขื่อนปากมูลและ
 เขื่อนสิรินธรเท่านั้น และต่อมารัฐบาลได้ยกเลิกการออกพ.ร.บ.จัดตั้งกองทุน โดยจัดเป็น “กอง
 ทุนสงเคราะห์เกษตรกร” (ขีดเส้นใต้โดยผู้วิจัย) โดยมีวงเงินขั้นแรก 200 ล้านบาท และจะดึงบ
 ประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ มาใช้เพิ่มเติม (วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2540)

กรณีเขื่อนปากมูลและเขื่อนสิรินธร ต่อมารัฐบาลพลเอกชวลิตได้มีมติกรม.ให้มีการจัดตั้ง
 กองทุนชดเชยราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูลและสิรินธร โดยได้มีการจัดสรรเงินจาก
 บกกลางในปี 2540 จำนวน 1,200 ล้านบาทเป็นอันดับแรกก่อน และคณะรัฐมนตรีได้มีมติคณะ
 รัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2540 อนุมัติเงิน 1,200 ล้านบาท เพื่อใช้เป็นค่าชดเชยแก่ชาวบ้าน
 เขื่อนสิรินธร โดยเงินดังกล่าวได้โอนเข้าไปในกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร ตามพ.ร.บ.กองทุน
 สงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. 2517 และการดำเนินการเบิกจ่ายติดขัดกฎระเบียบราชการเป็นอย่างมาก
 จนรัฐบาลพลเอกชวลิตสิ้นสภาพไปเพราะนายกลาออกจึงไม่มีการเบิกจ่ายงบประมาณดังกล่าวนี้
 แต่อย่างใด

กรณีเขื่อนราษีไศล หลังจากที่ได้มีการล้อมทำเนียบจนกระทั่งนายกรัฐมนตรีลงมาเจรจาใน
 วันที่ 11 เมษายน 2540 ได้มีความคืบหน้าคือ ที่ประชุมมีมติขอให้ ร.ม.ช.ว. (นายอดิศร เพียงเกษ)
 จัดทำรายละเอียดถึงเหตุผลเกี่ยวกับการจ่ายค่าชดเชยที่ดินในราคาไร่ละ 32,000 บาท ให้กับชาวบ้าน
 เพื่อเสนอ กรม. พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง โดยมติ กรม. 1 กรกฎาคม 2540 อนุมัติให้จ่ายเงินชดเชยแทน
 ที่ดินให้แก่ชาวบ้าน จำนวน 1,156 ครอบครัวย เป็นเงินทั้งสิ้น 363,484,000 บาท

ต่อมาได้มีการดำเนินการเบิกจ่ายโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์มอบหมายให้จังหวัดศรีสะเกษ
 เป็นตัวแทนในการจ่ายเงินแก่ชาวบ้าน มีการนัดที่จะจ่ายในวันที่ 15 กันยายน 2540 ที่ทำการ

อำเภอราษีไศล จ.ศรีสะเกษ แต่ในวันดังกล่าวได้มีกลุ่มชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งที่ร้องเรียนผ่านนายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้านกำนัน กับมวลชนจัดตั้งของกระทรวงมหาดไทย ถูกเสื่อชาวบ้านและส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านคือ นายมานะ มหาสุวีระชัย แสดงความไม่พอใจจัดเวทีไฮปาร์ก โจมตีรัฐบาลว่าจ่ายเงินผิดหลักการงบประมาณ ขอมแก่พวก NGO ขาชชาติ รับเงินต่างชาติ ฯลฯ (ข้อมูลจากเทปบันทึกเสียงจากเวทีไฮปาร์ก, 15 กันยายน 2540 ซึ่งผู้นำชาวบ้านเป็นผู้บันทึก) และได้เข้ามาทำร้ายด้วยการขว้างปาชาวบ้านที่รอรับเงิน ทูบข้าวของ ถ่มเด็นท์ ฯลฯ ในวันที่ 18 กันยายน 2540 จนชาวบ้านได้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ และชุมนุมเพื่อให้รัฐบาลจ่ายเงินที่กรุงเทพฯ ในที่สุดรัฐบาลได้จ่ายเงินแก่ชาวบ้านในที่ชุมนุมที่หน้าทำเนียบรัฐบาล รวมการชุมนุมบนท้องถนนของชาวบ้านราษีไศลกว่าจะได้เงินดังกล่าวเป็นเวลา รวม 181 วัน (सनัน ชุสกุล, สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2540)

ตารางที่ 32 แสดงข้อตกลงและผลการดำเนินงานกรณี กลุ่มเซ็นทรัลแล้ว ๖๖ รัฐบาลพลเอกชวลิต

ประเด็นปัญหาของกลุ่มเซ็นทรัลขนาดใหญ่ที่สร้างแล้ว	งบประมาณที่อนุมัติ (ล้านบาท)	การดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดรัฐบาลชวลิต
1. เซ็นทรัลไศล	363,484,000	• ชาวบ้านได้รับเงินแล้ว
2. เซ็นทรัลปากมูล	1,619,100,000	• ได้ข้อตกลงเชิงหลักการ แต่ยังไม่มียเงิน
3. เซ็นทรัลรัตน	1,212,480,000	• ได้จัดสรรงบฯ ยังไม่ได้เบิกจ่ายเพราะติดขัดระเบียบ
รวม	3,195,064,000	

ที่มา : สรุปจากเอกสารสรุปมติคณะรัฐมนตรีและผลการเจรจาชุมนุมใหญ่ 99 วัน ทวงสัญญาครั้งที่ 2 ยุครัฐบาลชวลิต

กรณีปัญหาป่าไม้ที่ดิน

ชื่อเรียกเรื่องที่รัฐบาลได้มีมติจ่ายเป็นค่าชดเชย ค่าเสียหาย ฯลฯ แก่กลุ่มป่าไม้ที่ดินที่เป็นการอนุมัติในรูปแบบของงบประมาณ ได้แก่ กรณีโครงการคจก. 2 กรณีปัญหา คือ กรณีตามป่าดงลาน จ. ขอนแก่น อนุมัติให้จ่ายค่าชดใช้ความเสียหายจากการถูกโครงการคจก. ที่ชาวบ้านเรียกครองครอบครอง 2 แสนบาท จำนวน 326 ครอบครัวย รวมยอดเงินทั้งหมด 65 ล้านบาท 2 แสนบาท กรณีป่านา ยางก๊ก บ้านเทพพนา และบ้านโนนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ อนุมัติจ่ายค่าความเสียหายในวงเงินที่ชาวบ้านเรียกครอง คือ ครอบครัวย 3 แสนบาท จำนวน 121 ครอบครัวยเป็นเงิน 36,300,000 บาท

นอกจากนี้ ยังมีการอนุมัติการฟื้นฟูส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรรมแก่ชาวบ้านทั้ง 2 กรณี โดยมีการจัดทำแผนฟื้นฟูร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนสมัชชาคนจน ใน 2 พื้นที่ คือ กรณีคจก.ป่าดงลาน และพื้นที่ป่าภูถ้ำกา จ.นครพนมและหนองคาย แผนฯดังกล่าวนี้เป็นการช่วยเหลือ ได้แก่ พันธุ์ไม้ผล สัตว์ปีก สัตว์ใหญ่ พันธุ์ปลา ฝายน้ำล้น ถนนลูกรัง เครื่องสูบน้ำ ฯลฯ ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถอนุมัติตามแผนโดยใช้งบประมาณปี 2541 ได้เพียงเล็กน้อย เช่น พันธุ์ไม้ผลมีความต้องการ 166,875 ต้น สามารถให้ได้เพียง 20,000 ต้น สัตว์เลี้ยงมีความต้องการ 103,600 ตัว ให้ได้เพียง 7,770 ตัว ถนนลูกรังมีความต้องการ 4 สาย 100 กม. ให้ได้เพียง 3 สาย 19.764 ฯลฯ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้งบประมาณปี 2541 ทั้งสิ้น 81,110,700 บาท เพื่อให้บรรลุตามแผนฯดังกล่าวนี้

กรณีสวนป่าอ.ป.มีการอนุมัติงบประมาณสำหรับเป็นค่าเรือดอนทุกลิปัดส และงบประมาณสำหรับองค์กรชาวบ้านในการฟื้นฟูสภาพป่าธรรมชาติในรูปแบบ "ป่าชุมชน" ดังนี้ กรณีสวนป่าดงเค็ง อ. ทนมะไพร จ.ร้อยเอ็ด อนุมัติเงินงบประมาณให้องค์กรชาวบ้านฟื้นฟูสภาพป่าไร่ละ 3,000 บาท จำนวน 2,857 ไร่ รวมเป็นเงิน 8,571,000 บาท กรณีสวนป่าโพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด จำนวน 589 ไร่ เป็นเงิน 1,767,000 บาท กรณีสวนป่าหนองเยาะ อ.สังขละ จ.สุรินทร์ อนุมัติเงินงบประมาณให้องค์กรชาวบ้านฟื้นฟูสภาพป่าจำนวน 1,527 ไร่ เป็นเงิน 4,581,000 บาท กรณีป่าดงมะไฟ จ.ยโสธร อนุมัติค่าเรือดอนทุกลิปัดสออกจากที่ทำกินชาวบ้านจำนวน 2,867 ไร่ ๆ ละ 3,000 บาท เป็นเงิน 8,601,000 บาท และกรณีป่าดงแม่เหาะ จ.ร้อยเอ็ด จ่ายค่าเสียโอกาสแก่ชาวบ้านบริเวณผืนป่าอนุรักษ์ไร่ละ 3,500 บาท จำนวน 1,816,500 บาท และงบประมาณฟื้นฟูสภาพป่าไร่ละ 3,500 บาท จำนวน 3,254 ไร่ เป็นเงิน 11,389,000 บาท

ตารางที่ 33 แสดงงบประมาณที่ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลกรณีปัญหาป่าไม้-ที่ดิน

โครงการ	จำนวนเงิน(บาท)	หมายเหตุ
1. คอกก.กรณีป่าดงลาน	65,200,000	อนุมัติในหลักการ
2. คอกก.กรณีป่านาปางดง	36,300,000	อนุมัติในหลักการ
3. กรณีสวนป่าดงเค็ง	8,571,000	อยู่ในขั้นการเบิกจ่าย
4. กรณีสวนป่าหนองเขาะ	4,581,000	อยู่ในขั้นการเบิกจ่าย
5. รกกรณีสวนป่าดงมะไฟ	8,601,000	อยู่ในขั้นการเบิกจ่าย
6. กรณีป่าดงแม่ตาด	13,205,500	อยู่ในขั้นการเบิกจ่าย
7. กรณีสวนป่าโพธิ์ชัย	1,767,000	อยู่ในขั้นการเบิกจ่าย
รวม	138,225,500	อยู่ในขั้นการเบิกจ่ายทั้งสิ้น

ที่มา : สรุปจากเอกสารสรุปมติคณะรัฐมนตรีและผลการเจรจาชุมนุมใหญ่ 99 วัน ทางสัญญาครั้งที่ 2 ยุครัฐบาลชวลิศ

กรณีเกษตรกรรวมทางเลือก

กรณีปัญหาของเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก ได้มีการอนุมัติงบประมาณที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. ให้เลือกเงินสงเคราะห์ภายใต้โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วของกรมป่าไม้ไร่ละ 3,000 บาท และอนุมัติวงเงินโครงการนำร่องเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรายยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อยจำนวน 950 ล้านบาท

2. เสนอเพิ่มเติมกองทุนหมุนเวียนใหม่ ซึ่งกองทุนดังกล่าวนี้ กรม. ได้อนุมัติในหลักการตามมติ กรม. 2 พฤษภาคม 2539 แต่ยังไม่ปรากฏในแผนลงทุนของกระทรวงเกษตรฯ กองทุนหมุนเวียนใหม่ที่อนุมัติเพิ่มเติมตามข้อตกลง คือ

- กองทุนพัฒนาประมง วงเงิน 3,000 ล้านบาท
- กองทุนเปลี่ยนเครื่องมือประมงอวนรุนและอวนลากขนาดเล็ก 3,000 ล้านบาท

3. เพิ่มและปรับวงเงินงบประมาณในแผนการลงทุนภาครัฐด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย และโครงการสนับสนุนระบบการเกษตรยั่งยืน

และเกษตรกรยากจนเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 คือ

- โครงการจัดทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ 795 ล้านบาท
(จากเดิม 805 ล้านบาทเพิ่มเป็น 1,500 ล้านบาท)
- โครงการฟื้นฟูทะเลไทย 614.14 ล้านบาท
(จากเดิม 2,410 ล้านบาท เพิ่มเป็น 3,014.14 ล้านบาท)

4. ลดวงเงินโครงการที่ไม่สอดคล้องกับแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพพัฒนาอย่างยั่งยืน

- โครงการส่งเสริมปลูกไม้โตเร็วเสนอให้ตั้งวงเงิน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของโครงการ 100 ล้านบาท
- โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ซึ่งยังมีได้รับความเห็นชอบจาก กรม. 42,659.3 ล้านบาท
(จาก 74,356.9 ล้านบาท ลดลงเหลือ 31,697.6 ล้านบาท)

กลุ่มผู้ป่วยจากการทำงานและสิ่งแวดล้อม

ผลการเจรจาจากผู้ป่วยจากการทำงานและสิ่งแวดล้อมมีการอนุมัติเงินช่วยเหลือผู้ป่วย จำนวน 32 ราย เป็นเงิน 7,181,337 บาท

กรณีโครงการพัฒนาของรัฐ

กรณีโครงการพัฒนาของรัฐ มีการอนุมัติเงินชดเชยความเสียหายแก่ชาวบ้านในโครงการพัฒนาด่านช่องเม็กจำนวน 63 ราย เป็นเงิน 47,047,810 บาท

กรณีกลุ่มปัญหาชุมชนแออัด

มีการอนุมัติเงินค่าเรือดอนกรณีชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการรถไฟฟ้ามหานครสายเฉลิมรัชมงคลเป็นจำนวนประมาณ 19 ล้านบาท และกรณีค่าชดเชยจากไฟไหม้ในชุมชนแออัดได้สะพานจำนวน 300 ครอบครัวยุ ละ 25,000 บาท รวมเป็นเงิน 7,500,000 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 26,500,000 บาท

ตารางที่ 34 แสดงจำนวนงบประมาณที่รัฐบาลชาติได้จัดสรรและรับปากจะจ่ายแก่สมาชิกคนจน

กลุ่มและประเด็นปัญหา	งบประมาณที่อนุมัติ ตามมติ ครม. (บาท)	การดำเนินการเมื่อสิ้นสุดรัฐบาล ชาติ
1.กลุ่มปัญหาอื่น		
1.1 เชื้อน/ฟายขนาดเล็ก 6 แห่ง	214,952,277*	จ่ายเรียบร้อยแล้ว
1.2 เชื้อนขนาดใหญ่	(3,195,064,000)	
- รามีสไค	363,484,000*	จ่ายเรียบร้อยแล้ว
- ปากมุล	1,619,100,000***	รับหลักการ/ไม่มีเงิน
- สิริธร	1,212,480,000**	ได้งบฯ แต่ไม่มีการเบิกจ่าย
2.กลุ่มปัญหาโครงการพัฒนาของรัฐ		
- โครงการพัฒนาค่านช่องเม็ก	47,047,810*	จ่ายเรียบร้อยแล้ว
3.กลุ่มผู้ป่วยจากการทำงานฯ	7,181,337*	จ่ายเรียบร้อยแล้ว
4.กลุ่มเกษตรทางเคือก		
- โครงการเกษตรนำร่องเพื่อการพัฒนา เกษตรยั่งยืน**	950,000,000**	ตั้งงบฯ เข้ากรม.แต่รัฐบาลล้มไป ก่อน
5.กลุ่มป่าไม้-ที่ดิน		
- ค่าชดเชยความเสียหายโครงการคจก. (ป่าดงลาน ,ป่ายางนาหลัก)	101,500,000***	ตั้งเรื่องเข้ากรม.แต่รัฐบาลล้มไป ก่อน
- ค่าเรือดอนยุคาลิปดัส และฟื้นฟูสภาพ ป่า (สวนป่าหนองเขาะ จ.สุรินทร์,สวนป่า ดงมะไฟ จ.ยโสธร,สวนป่าดงเค็ง จ.ร้อย เอ็ด,สวนป่าอ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด)	29,566,502**	งบฯกลาง2540อยู่ระหว่างเบิกจ่าย
- โครงการฟื้นฟูสภาพชุมชนและอาชีพ	81,110,700***	งบฯ ปลูกป่าถาวร กรมป่าไม้และ จากภาคเอกชนอยู่ระหว่างเบิกจ่าย
6. กลุ่มปัญหาชุมชนแออัด		
- ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ รถไฟฟ้าไฮปาลด์และชุมชนถูกไฟไหม้	26,500,000*	จ่ายเรียบร้อยแล้ว
รวมจำนวนเงินตามข้อคกลง	4,650,822,626	ร้อยละ 100.0
รวมจำนวนเงินที่ได้รับแล้ว	650,983,0000	คิดเป็นร้อยละ 14.0
คกลงในหลักการและมีงบประมาณแล้ว	2,37,500,000	คิดเป็นร้อยละ 51.1
คกลงในหลักการแต่ไม่มีงบประมาณ	1,619,100,000	คิดเป็นร้อยละ 34.9

ที่มา : สรุปจากเอกสารสรุปมติคณะรัฐมนตรีและผลการเจรจาชุมชนใหญ่ 99 วัน

8.2.2 การยุติโครงการ/นโยบาย

การเคลื่อนไหวของสมาชิกคนจนได้นำมาสู่การยุติโครงการ/นโยบายใน 2 ลักษณะ คือ

1. ยุติโครงการแบบถาวร หมายถึงยกเลิกโครงการไปเลย หรือไม่สร้างในพื้นที่ที่ชาวบ้านเรียกร้อง
2. การยุติโครงการชั่วคราว แบบหลังนี้อาจเป็นการยุติเพื่อให้มีการดำเนินการบางอย่าง เช่น มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อสอบสวนข้อเท็จจริงให้มีการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งโครงการดังกล่าวได้ละเลย (เช่น ให้มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมตาม พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อม 2535) ฯลฯ

การยุติโครงการแบบถาวร

มีโครงการที่ยุติแบบถาวรที่สำคัญ คือ โครงการสร้างเขื่อนสายบุรี ซึ่งเป็นกรณีปัญหาที่เพิ่งได้เข้าร่วมกับสมาชิกคนจนในการชุมนุมครั้งนี้ แต่ชาวบ้านได้มีการเคลื่อนไหวต่อสู้มาตั้งแต่ปี 2535 และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ สภาจังหวัดนครราชสีมา สภาจังหวัดปทุมธานี สภาจังหวัดยะลา ได้ร่วมกันทำหนังสือคัดค้านเสนอต่อ ศอ.บต. ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2539 (หนังสือที่ ศจ.7/2539 ลงนามโดยประธานสภาจังหวัดนครราชสีมา ประธานสภาจังหวัดปทุมธานีและประธานสภาจังหวัดยะลา) รวมทั้งสภาตำบลมาระเหือ อ.บ.เขาชะ อ.นครราชสีมา ก็ได้ร่วมลงประชามติคัดค้านด้วยเช่นกัน โดยมีสภาตำบล 5 แห่ง และสุขาภิบาลอีก 2 แห่ง ร่วมลงนามคัดค้าน

เหตุผลของการคัดค้านร่วมกันมีว่า โครงการเขื่อนสายบุรีไม่มีความจำเป็นสำหรับอำเภอเขาชะ เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์และไม่ปรากฏการขาดแคลนน้ำตามคำกล่าวอ้างของกรมชลประทาน การสร้างคลองส่งน้ำและคลองระบายน้ำจะทำให้พื้นที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์ได้รับความเสียหาย รวมทั้งการยกตัวอย่างให้เห็นถึงโครงการก่อนหน้านี้ คือโครงการพัฒนาชุดลอกคลองฮาลที่ผลจากการพัฒนาได้ทำให้เกิดน้ำกร่อย ปลาและสัตว์น้ำลดลงทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน และการสร้างเขื่อนจะทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ใต้เขื่อนและเหนือเขื่อนจำนวน 134 ชุมชน รวมทั้งการทำลายสถานที่สำคัญทางศาสนาหลายแห่ง

โครงการดังกล่าวนี้กรมชลประทานได้ชดเชยโครงการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2538 การประชุมเจรจาข้อตกลงแก้ไขปัญหาสมาชิกคนจน กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อน 28 เมษายน 2540 ได้มีมติร่วมกันเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณายกเลิกโครงการตามเหตุผลข้างต้น

และมติกรม. 29 เมษายน 2540 มีมติให้ยกเลิกโครงการ (หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 2050/ว(ต) 6214 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2540)

กรณีนิคมอุตสาหกรรมคำสมิง กิ่งอ.สว่างวีรวงศ์ จ.อุบลราชธานี มติกรม. 4 ก.พ. 2540 ได้เห็นชอบตามผลการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจนกลุ่มโครงการพัฒนาของรัฐ กล่าวคือ ให้ยกเลิกการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมคำสมิง ในพื้นที่ซึ่งชาวบ้านได้คัดค้าน แต่ถ้าหากจังหวัดอุบลราชธานีต้องการจะดำเนินการต่อ อาจจะเป็นที่เดิมหรือหาที่ใหม่ก็ให้จังหวัดไปตกลงกับประชาชนในพื้นที่และกลุ่มสมาชิก (สรุปผลการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน กลุ่มโครงการพัฒนาของรัฐ วันที่ 30 มกราคม 2540 ณ ห้องประชุม (อก.1) ชั้น 3 กระทรวงอุตสาหกรรม, หน้า 1)

กรณีโรงงานกำจัดกากอุตสาหกรรม(เงินโก้) อ.ปลวกแดง จ.ระยอง มติกรม.ได้ให้ความเห็นชอบผลการเจรจาให้ย้ายโรงงาน ไปอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมทั้งระบบและจะไม่ใช้สถานที่ อ.ปลวกแดง เป็นสถานที่ฝังกลบอีกต่อไป และในมติกรม.ยังมีหนังสือแบบเพิ่มเติมอีกว่า อาจจะดำเนินการต่อไปได้หากประชาชนในพื้นที่ยินยอม

กล่าวโดยสรุปการยกเลิกโครงการอย่างเด็ดขาดมีเพียงกรณีโครงการสร้างเขื่อนสายบุรี ส่วนกรณีนิคมอุตสาหกรรมคำสมิง และกรณีเงินโก้เป็นเพียงการยุติโครงการเฉพาะในพื้นที่ที่ชาวบ้านร้องเรียน และมติกรม.ยังเปิดช่องเอาไว้อีกว่าหากชาวบ้านในพื้นที่เห็นด้วยเมื่อใด โครงการดังกล่าวนี้ก็ยังสามารถดำเนินการได้

การยุติโครงการแบบชั่วคราว

ผลจากการเคลื่อนไหวของสมาชิกคนจนได้ก่อให้เกิดการยุติโครงการแบบชั่วคราว ในกลุ่มปัญหาที่เกิดจากการดำเนินการ โครงการของรัฐ และมีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มปัญหาป่าไม้-ที่ดิน ที่คณะรัฐมนตรีมีมติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือให้ยุติการจับกุมชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในป่าอนุรักษ์ ป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่ดินสาธารณะประโยชน์ สั่งการให้ทางราชการอนุญาตให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้อยู่อาศัยและประกอบอาชีพดั้งเดิมต่อไป จนกว่าจะดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งก็คือให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิเศษที่มาจากตัวแทน 2 ฝ่าย และให้ดำเนินการระดมทุนการประชาสัมพันธ์ พ.ร.บ.ป่าชุมชนเพื่อรองรับหลักการเรื่อง "คนอยู่กับป่า" ซึ่ง

ต่อมารัฐบาลได้จัดประชาพิจารณ์ร่งพ.ร.บ.ป่าชุมชนในช่วงเดือนพฤษภาคม 2540 ณ ทำเนียบ
รัฐบาล

ตารางที่ 35 แสดงกรณีปัญหาที่มีการยุติโครงการชั่วคราว

กรณี ปัญหา	การค ำนินการหลังการยุติโครงการชั่วคราว	หมายเหตุ
1. กลุ่มปัญหาโครงการของรัฐ 1.1 กรณีศูนย์ราชการทุ่งคอนแก้ว 1.2 กรณีศูนย์ราชการบ้านโพธิ์เขียว	- ตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิ์	
2. กลุ่มเขื่อน 2.1 เขื่อนโป่งขุนเพชร 2.2 เขื่อนลำโดมใหญ่ 2.3 เขื่อนแก่งเสือเต้น 2.4 เขื่อนรับร่อ	- ตั้งคณะกรรมการเพื่อค ำนินการให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการและเสนอ ผลการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ เสนอนายกฯพิจารณา	
3. กลุ่มปัญหาป่าไม้-ที่ดิน 3.1 กรณีป่าอนุรักษ์ภาคเหนือ 19 กรณี 107 หมู่บ้าน 3.2 กรณีป่าไม้-ที่ดินภาคอีสาน 3.3 กรณีที่ดินสาธารณะประโยชน์ 15 กรณี	- ตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิ์ สิทธิในการ ครอบครองที่ดินของชาวบ้านและค ำนินการ ออกเอกสารสิทธิ์รับรอง - ค ำนินการกระบวนการประชาพิจารณ์ พ.ร.บ. ป่าชุมชนเพื่อรองรับหลักการเรื่อง “คนอยู่ กับป่า” - เหมือนกรณีป่าอนุรักษ์ภาคเหนือ - ตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิ์ - ออกเอกสารสิทธิ์รับรองสิทธิการครอบ ครอง(กรณีรุกที่ชาวบ้าน) - ออกหนังสือสำคัญที่หลวง(กรณีนายทุนรุก ที่สาธารณะ)	

ที่มา : สรุปจากเอกสารสรุปมติคณะรัฐมนตรีและผลการเจรจาชุมนุมใหญ่ 99 วัน ทวงสัญญา
ครั้งที่ 2 ยุครัฐบาลชวลิต

กลุ่มโครงการของรัฐมี 2 กรณีคือ กรณีศูนย์ราชการทุ่งคอนแก้ว อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์ และ กรณีศูนย์ราชการบ้านโพธิ์เขียว อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี

ส่วนกลุ่มปัญหาเขื่อนที่ยังไม่สร้าง 4 เขื่อน คือ เขื่อนโป่งขุนเพชร จ.ชัยภูมิ เขื่อนลำโดมใหญ่ จ.อุบลราชธานี เขื่อนรับร่อ จ.ชุมพร และเขื่อนแก่งเสือเต้น จ.แพร่ มีมติให้ตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ และให้นายกรัฐมนตรีใช้ดุลพินิจออกคำสั่งให้ยุติการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับโครงการไว้จนกว่าจะมีข้อสรุปของคณะกรรมการดังกล่าวนี้ ได้ศึกษาและพิจารณาความเหมาะสมของโครงการตามกระบวนการแล้วสรุปผลเสนอนายกรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการต่อไป

8.2.3 การเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย

การต่อสู้เรียกร้องของประชาชนจนได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการและขั้นตอนของนโยบายในหลายประเด็นที่น่าสนใจคือ

กลุ่มผู้ป่วยฯ มีมติกรม.ให้ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างสมาชิกร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาร่างพ.ร.บ.จัดตั้งสถานคุ้มครองสุขภาพความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

กลุ่มเกษตรกรทางเลือก ได้มีความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเชิงนโยบายที่สำคัญคือ มีการปรับปรุงและทบทวนแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยได้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างสมาชิกร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับแก้แผนดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งได้มีการดำเนินการจนเสร็จสิ้นไปแล้วระหว่างที่มีการชุมนุม ซึ่งการปรับปรุงแผนดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของงบประมาณที่สำคัญจำนวนมากดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ ยังผลักดันให้มีโครงการนำร่องเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย และประการสุดท้าย ยังสามารถผลักดันให้เกิดกลไกที่ให้ตัวแทนเกษตรกรรายย่อยเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามและประเมินผลนโยบาย กล่าวคือ มีข้อตกลงตามมติกรม.ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล

ในกลุ่มปัญหานโยบายและกฎหมาย ในการชุมนุมยกที่ 2 ได้มีการเปิดเวทีเจรจาแยกกลุ่มนโยบายและกฎหมาย ซึ่งได้นำมาสู่ข้อตกลงร่วมในกระบวนการเชิงนโยบายที่สำคัญคือ ในเรื่องนโยบายการกระจายการถือครองที่ดิน ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษานโยบายฯ โดยให้มีตัวแทนของนักวิชาการ นักพัฒนาภาคเอกชน และชาวบ้าน นโยบายเพื่อรับรองหลักการ “คนอยู่กับป่า” และการดูแลบริหารจัดการทรัพยากรป่าโดยชุมชนท้องถิ่น มติกรม.รับหลักการว่า จะจัดทำประชาพิจารณ์ร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชนให้แล้วเสร็จโดยไวเพื่อเร่งผลักดันให้ร่างพ.ร.บ.เข้าสู่การพิจารณาโดยสภาในสมัยประชุมที่ในเดือนกรกฎาคม 2540 นโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิเกษตรกรในเรื่องพันธุ์พืชและความหลากหลายทางชีวภาพ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณา ร่างพ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืชโดยให้มีตัวแทนของสมาชิกคนจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นข้อเสนอในร่างพ.ร.บ.เช่นเดียวกับร่างพ.ร.บ.ชุมชนแออัด

การดำเนินการตามข้อตกลงในเวทีเจรจาของกลุ่มนโยบายและกฎหมายจนถึงรัฐบาลพลเอกชวลิตลาออกเป็นดังนี้

1. ร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชน ได้มีการจัดทำประชาพิจารณ์ตามข้อตกลง โดยสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีคณะกรรมการประชาพิจารณ์ที่เป็นตัวแทนจากนักวิชาการในมหาวิทยาลัย องค์การพัฒนาเอกชนในเดือนพฤษภาคม 2540 และคณะกรรมการประชาพิจารณ์ได้เสนอผลการประชาพิจารณ์แก่นายโกศล พลกุล รมด.สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้มีการมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นผู้มาความเห็นจากการประชาพิจารณ์ไปปรับร่างพ.ร.บ.เดิม แต่การปรับร่างดังกล่าวมีปัญหาไม่เป็นไปตามหลักการที่ฝ่ายสมาชิกคนจนเสนอ จึงได้มีข้อเรียกร้องให้มีการปรับร่างใหม่

2. ร่างพ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืชขณะทำงานได้อกร่างใกล้เสร็จแล้ว และจะนำเสนอคณะกรรมการร่างชุดใหญ่พิจารณาภายในเดือนธันวาคม 2540 เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

3. นโยบายการถือครองที่ดินและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม คณะทำงานได้สรุปข้อเสนอต่อการใช้นาตราการจัดเก็บภาษีทรัพย์สินด้วยการใช้อัตราก้าวหน้าในการแก้ปัญหาการกระจายการถือครองที่ดินและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งจัดทำข้อเสนอเสร็จแล้วและจะนำเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายการถือครองที่ดินต่อไป

4. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ สมาชิกคนจนได้เสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงร่างระเบียบฯ แต่ยังไม่มีการปรับปรุงร่างดังกล่าวแต่อย่างใด ร่างระเบียบฯดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2540 กล่าวโดยสรุปข้อเสนอของสมาชิกคนจนไม่ได้รับการพิจารณาแต่อย่างใด

5. ร่างพ.ร.บ.ชุมชนแออัด สมัชชาคนจนได้ทำหนังสือเสนอต่อรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายโกศล พลกุล ให้แต่งตั้งคณะกรรมการร่าง พ.ร.บ.ชุมชนแออัดตามรายชื่อที่สมัชชาคนจนเสนอเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2540 แต่เรื่องดังกล่าวก็ไม่ได้รับการพิจารณาในรัฐบาลชวลิตเช่นกัน

กลุ่มปัญหาป่าไม้-ที่ดิน ผลการเจรจาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายที่สำคัญคือ มติกรม. ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาป่าไม้ 22 เม.ย.2540 และ 29 เม.ย.2540 รัฐได้ยอมรับหลักการให้คนอยู่กับป่า ซึ่งถือเป็นการผลักดันให้รัฐบาลตัดสินใจในเชิงนโยบายที่สำคัญที่ไม่อพยพคนออกจากป่า นโยบายส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วกรณีสวนป่าอุตสาหกรรม อ.อ.ป. รัฐได้ยอมรับความผิดพลาดของนโยบายอย่างน้อยที่สุดในพื้นที่ปัญหาของสมัชชาคนจน แม้จะไม่มีกรอบนโยบายการปลูกไม้โตเร็วโดยทั่วไปก็ตาม ซึ่งถือได้ว่าได้ก่อให้เกิดการทบทวนนโยบายของรัฐ และที่สำคัญ ข้อตกลงในกรณีปัญหาอุตสาหกรรมยังถือเป็นการยอมรับหลักการให้ชาวบ้านฟื้นฟู ดูแลและจัดการทรัพยากรป่าโดยองค์กรของชุมชนแม้จะเป็นกรณีเฉพาะพื้นที่ก็ตาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 36 แสดงการเสนอกฎหมายนโยบายใหม่ และ/หรือ หลักกติกานี้ให้เกิดการวางนโยบาย
ที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว

กลุ่มปัญหาและนโยบาย	การดำเนินการ	ผลการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย
1. กลุ่มผู้ป่วยฯ 1.1 ให้ร่าง พ.ร.บ. ตั้งสถานคุ้มครองสุขภาพความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ	- ตั้งคณะกรรมการร่วมฯพิจารณา ร่าง พ.ร.บ.ฯ	หลักกติกานี้เกิดกระบวนการก่อเกิดนโยบาย
2. กลุ่มเกษตรกรทางเลือก 2.1 การปรับปรุงและทบทวนแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) 2.2 ปรับปรุงและทบทวนโครงการสนับสนุนระบบการเกษตรยั่งยืน พื้นที่ 25 ไร่ ตามแผนฯ 8	- ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาปรับแผนกระทรวงเกษตรฯ - ให้มีโครงการเกษตรนำร่องเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน	- ปรับแก้แผนงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผน - ปรับแก้แผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผน
2.3 ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินการตามแผนพัฒนาเกษตร	- แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลภายใต้คณะกรรมการนโยบายและแผน	- เข้าไปมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลนโยบาย
3. กลุ่มนโยบายและกฎหมาย 3.1 นโยบายการกระจายการถือครองที่ดิน 3.2 นโยบายเพื่อรองรับหลักการ "คนอยู่กับป่า" และดูแลจัดการทรัพยากรป่าโดยชุมชน 3.3 นโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิเกษตรกรในเรื่องพันธุ์พืชและความหลากหลายทางชีวภาพ	- แต่งตั้งคณะกรรมการศึกษานโยบายการกระจายการถือครองฯ รัฐบาลรับหลักการจะเร่งผลักดันร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนเข้าสู่สภา - แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณาร่างพ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืชฯ	- หลักกติกานี้เกิดกระบวนการก่อเกิดนโยบาย - หลักกติกานี้ให้รัฐบาลเร่งเสนอร่างกฎหมาย - มีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นค้านร่างพ.ร.บ.

กลุ่มปัญหาและนโยบาย	การดำเนินการ	ผลการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย
4. กลุ่มปัญหาชุมชนแออัด 4.1 ร่างพ.ร.บ.ชุมชนแออัด	- แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณาร่างพ.ร.บ.ชุมชนแออัด	- มีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นผ่านร่างพ.ร.บ.
5. กลุ่มป่าไม้ที่ดิน 5.1 นโยบายยุติการอพยพคนออกจากป่า 5.2 ป่าอนุรักษ์ 5.3 นโยบายส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็ว วรรณิ สวนป่ายูคา ลิปัดส อ.อ.ป.	- มติกรม. 22 เม.ย. 2540 ขอมรับหลักการให้คนอยู่กับป่า - ขอมรับความผิดพลาดในการประกาศป่าอนุรักษ์ทับที่ทำกินชาวบ้านเฉพาะพื้นที่ - รัฐขอมรับความผิดพลาดนโยบายเฉพาะพื้นที่ - ขอมรับหลักการให้ชาวบ้านดูแลฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรป่าโดยองค์กรชุมชน	- ผลักดันให้รัฐตัดสินใจกำหนดนโยบาย - ก่อให้เกิดการทบทวนในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ - ก่อให้เกิดการทบทวนนโยบายและการกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์แก่สมาชิกคนจนในเฉพาะพื้นที่ปัญหา

ที่มา : สรุปจากเอกสารสรุปมติคณะรัฐมนตรีและผลการเจรจาชุมนุมใหญ่ 99 วัน ทวงสัญญาครั้งที่ 2 ยุครัฐบาลชวลิต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 87 แสดงการเข้าไปมี ส่วนร่วมในกลไกการตัดสินใจในระดับแผนการปฏิบัติงาน

กลุ่มกรณี ปัญหา	รูปแบบการเข้าไปมี ส่วนร่วม
1. กลุ่มปัญหาป่าไม้-ที่ดิน	- คณะกรรมการร่วมพิสูจน์สิทธิ์และพิจารณาค่าชดเชย - ตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับชาติ นายทุนเป็นประธานหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และตัวแทนชาวบ้าน ในสัดส่วนเท่ากัน
2. กลุ่มปัญหาเขื่อน ● เขื่อนสร้างแล้ว 3 เขื่อน -ปากมูล -ราษีไศล -สิรินธร ● เขื่อนยังไม่สร้าง	- คณะทำงานช่วยเหลือเกษตรกรประมงพื้นที่ผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนปากมูล - ตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาผู้ได้รับผลกระทบ - ตั้งคณะทำงานจัดหาที่ดิน -คณะกรรมการประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้าน นักวิชาการ และ NGO ซึ่งสมาชิกคนจนเป็นผู้เสนอชื่อ
3. โครงการของรัฐ - โพรเจกต์	- ตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิ์
4. กลุ่มปัญหาชุมชนแออัด -คลองเตย/โครงการคลองเตย 3/ชุมชนร่มเกล้า/ปิ่นัง/คลองเตยใน /ถือค1-3/ สยามกีฬา	- ตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณาข้อเรียกร้อง

ที่มา : สรุปรายงานเอกสารสรุปมติคณะรัฐมนตรีและผลการเจรจาชุมนุมใหญ่ 99 วัน ทวงสัญญาครั้งที่ 2 ศูนย์บาทสวัสดิค

8.2.4 การเปลี่ยนแปลงในกตึกาหรือสัมพันธ์ภาพทางอำนาจระหว่างชุมชนกับรัฐ

ดังที่กล่าวในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาและความเดือดร้อนของชาวบ้านว่า ข้อเรียกร้องเพื่อการแก้ปัญหาส่วนใหญ่ของสมาชิกคนจนจำเป็นต้องมีการปรับสัมพันธ์ภาพระหว่างชุมชนท้องถิ่น

กับรัฐเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารจัดการทรัพยากร มีอำนาจในการตัดสินใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรของชุมชนในเรื่องดิน น้ำ ป่า ข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจผ่านรัฐธรรมนูญ กฎหมาย นโยบาย จากข้อตกลงที่ได้จากการชุมนุมจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในระดับดังกล่าวนี้ยังไม่เกิดขึ้นมากเท่าใดนักซึ่งอาจจะพิจารณาได้ดังนี้

ส.ส.ร.คนจนได้เสนอข้อเรียกร้องต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่คนจนเผชิญอยู่ที่สำคัญคือ การถูกรุกรานจากรัฐต่อทรัพยากรของชุมชน ซึ่งผลจากการผลักดันโดยสมัชชาคนจนและองค์กรประชาธิปไตยต่างๆ ได้ทำให้ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีบทบัญญัติ "ให้บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิ มีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน" แต่บทบัญญัติดังกล่าวยังมีความคลุมเครือในเชิงหลักการที่ยังต้องตีความกันว่าชุมชนจะมีอำนาจในการบริหารจัดการแค่ไหน องค์กรชุมชนที่ปรากฏในบทบัญญัติว่าคือบุคคลที่รวมตัวนั้นคือใคร ซึ่งยังต้องการกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกลไกที่รองรับในการนิยามอีกมาก

ข้อเรียกร้องในเชิงกฎหมาย และนโยบายที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่ พ.ร.บ.ป่าชุมชน นโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ฯลฯ ก็ยังอยู่ในกระบวนการและขั้นตอนอีกยาวนานกว่าจะผ่านออกมาเป็นกฎหมายหรือนโยบาย ซึ่งหลักการอาจจะถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้อีกในหลายขั้นตอน ซึ่งไม่มีหลักประกันใดๆ ว่ากฎหมายเหล่านี้จะผ่านหรือไม่ จะเข้าสภาเมื่อใด

ข้อตกลงกรณีเขื่อนที่ยังไม่สร้าง ชาวบ้านเรียกร้องให้รัฐสร้างและยอมรับกระบวนการมีส่วนร่วม การประเมินผลกระทบ อย่างรัดกุมขั้นตอนการอนุมัติการออกแบบการก่อสร้าง ให้สังคมได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ให้ข้อมูลถูกเปิดเผยออกมาให้สาธารณชนได้เข้าไปรับรู้และร่วมกัน ออกความเห็นร่วมกัน และร่วมกันตัดสินใจ ข้อเรียกร้องของชาวบ้านในเขื่อนที่ยังไม่สร้างมีผลเป็นข้อตกลงร่วมกันให้มีคณะกรรมการจากภาครัฐ ภาคสังคมประชา และจากชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับความคิดเห็นที่จะเข้ามาร่วมทำให้กลไก/กระบวนการตามหลักการดังกล่าวนี้เป็นจริง

คณะกรรมการชุดนี้แม้จะไม่มีอำนาจตัดสินใจสูงสุดว่าจะสร้างหรือไม่สร้างเขื่อนทั้ง 4 เขื่อน แต่ถือได้ว่าเป็นการสร้างกลไกในการให้ตัวแทนประชาชน และผู้ดำเนินการโครงการได้เข้ามามีส่วนร่วม ถกเถียงกันในเชิงเหตุเชิงผล จะทำให้ข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ถูกนำมาเปิดเผยแก่

สาธารณชน จะทำให้สังคมมีฐานพอที่จะร่วมตัดสินใจได้ว่าควรสร้างหรือไม่สร้าง อำนาจการตัดสินใจจะไม่ถูกผูกขาดอยู่ที่ระบบราชการและนักการเมือง

กลไกในเชิงนโยบาย กฎหมาย และหลักการที่จะมารองรับการปรับสัมพันธภาพทางอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นมีอิสระในการตัดสินใจ บริหารจัดการทรัพยากรจึงมีลักษณะเพียงชั่วคราว และอาจกล่าวได้ว่ายังไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

8.3 สรุปท้ายบท

ผลลัพธ์ที่เกิดจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ของสมาชิกคนจนในการชุมนุมครั้งที่ 2 (25 ม.ค. 2540- 2 พ.ค. 2540) ช่วงรัฐบาลพลเอกชวลิต จึงมีผลสำเร็จที่สำคัญ คือจำนวนงบประมาณที่รัฐรับว่าจะจ่าย 4,657 ล้านบาท รัฐได้จ่ายค่าชดเชยแก่ชาวบ้านในกรณีเรือนที่สร้างแล้ว 7 เขื่อน โครงการพัฒนาของรัฐ 1 โครงการ การชดเชยชุมชนแออัด และเครือข่ายผู้บวชรวมเป็นเงินงบประมาณทั้งสิ้น 652 ล้านบาท มีการตกลงในหลักการและมียกงบประมาณแล้ว 2,374.5 ล้านบาท และมีการตกลงในหลักการแต่ไม่มีงบประมาณ 1,619 ล้านบาท

ข้อตกลงระหว่างสมาชิกคนจนกับรัฐบาลทั้งหมดเป็นเพียง “ข้อยกเว้น” “เฉพาะกรณี” จะนำไปอ้างในกรณีอื่นๆ ไม่ได้ และมีลักษณะของการ “สังคมสงเคราะห์” นั้นหมายความว่า รัฐไม่แก้ไขในเชิงหลักการว่าในกรณีนั้นได้ดำเนินการ โครงการผิดพลาดและจะต้องชดเชยแก่ชาวบ้าน ซึ่งจะเห็นได้จากที่มาของงบประมาณที่จ่ายให้แก่สมาชิกคนจนทั้งหมดเป็นการดึงงบประมาณจากงบกลาง หรืองบฯที่เหลือจากกระทรวง/หน่วยงานอื่น เช่น งบประมาณที่เหลือจากการช่วยเหลือน้ำท่วม ฯลฯ กรณีเขื่อนขนาดใหญ่ที่สร้างแล้ว รัฐบาลได้ยกเลิกการออกพร.บ.จัดตั้งกองทุนชดเชยความเสียหายที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐ แต่จัดตั้ง “กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร” ที่มีเงินเพียง 200 ล้านบาท ส่วนเงินที่เหลือกำลังพยายามหาจากงบฯที่เหลือจากหน่วยงานราชการอื่นๆ งบประมาณที่จะใช้ในการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ของชุมชนที่เสียไปเพราะการปลูกสวนป่ายุคาลิปัตจะระดมจากภาคเอกชน ฯลฯ การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการและขั้นตอนทางนโยบายและกฎหมายยังอยู่ในระดับของการก่อเกิดนโยบายเป็นส่วนใหญ่ และไม่มีทีท่าว่าจะเกิดผลสำเร็จตามข้อเรียกร้องแต่อย่างใด เช่นเกี่ยวกับการผลักดันในเชิงหลักการที่จะมารองรับการปรับสัมพันธภาพทางอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นมีอิสระในการตัดสินใจ